

*W. Radloff'un Sözlüğünde Yer Alan Çağatay Türkçesine Ait Kelimeler Üzerine Notlar**

The Notes On The Chagatay Turkish Words In W. Radloff's Dictionary

Fatih ERBAY**

ÖZET

Wilhelm Radloff'un birçok Türk lehçesinden örnekler barındıran *Versuch eines Wörterbuches der Türk-Dialecte (Opit Slovarya Tyurkskih Nareçiy)* adlı eseri, Çağatay Türkçesi bakımından da önemlidir. Çağatay Türkçesine ait birçok kelimenin yer aldığı bu sözlük denemesi, çeşitli açılardan Türklük bilimi araştırmacılarının ilgisine muhtaçtır. Bu çalışmada, Wilhelm Radloff'un sözlüğünde yer alan Çağatay Türkçesine ait kelimeler farklı yönlerden incelenmiştir.

ANAHTAR KELİMELELER

Wilhelm Radloff, *Versuch eines Wörterbuches der Türk-Dialecte, Opit Slovarya Tyurkskih Nareçiy, Çağatay Türkçesi*

ABSTRACT

W. Radloff's dictionary called *Versuch eines Wörterbuches der Türk-Dialecte (Opit Slovarya Tyurkskih Nareçiy)* which contains a lot of words of Turkish dialects is also important in terms of Chagatay Turkish. This dictionary study which contains many Chagatay Turkish words has been in need of the interest of Turcology researchers in many aspect. In this study, the Chagatay Turkish words in W. Radloff's dictionary have been analysed in different aspects.

KEY WORDS

Wilhelm Radloff, *Versuch eines Wörterbuches der Türk-Dialecte, Opit Slovarya Tyurkskih Nareçiy, Chagatay Turkish*

* Bu makale tarafımızdan hazırlanan "W. Radloff'un 'Opit Slovarya Tyurkskih Nareçiy' Adlı Eseri ve Eserde Geçen Çağatay Türkçesine Ait Kelimelerin İncelenmesi" (SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2008) adlı doktora tezinden alınmıştır. Ayrıca çalışma, SÜ BAP Koordinatörlüğü tarafından da desteklenmiştir (Proje Nu: 06103012).

** Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu Öğretim Üyesi.

1. Giriş

Çağatay Türkçesi dönemi, Türk dili içerisinde sözlükçülüğüyle önemli bir yere sahiptir. Klasik dönemde Ali Şir Nevâyî ile birlikte Çağatay Türkçesi büyük itibar kazanmış; daha sonra Nevâyî'yi anlamak için Çağatayca sözlükler vücuda getirilmeye başlanmıştır. Bu sözlükler, Hindistan'dan İran'a, Türkistan'dan Azerbaycan'a geniş bir coğrafyada ortaya konulmuştur. Sistemli, düzenli ve devamlı olan bu sözlükçülük anlayışını Caferoğlu 'Çağatay Türkçesi Leksikografi Mektebi' (Caferoğlu, 1984: 223) olarak tanımlamıştır.

İşte bu sözlükçülük geleneği içerisinde Abuşka sözlüğünden Senglâh'a, Fazlullah Han Lüğati'nden Bedâyiü'l-Luga'ya birçok sözlük Çağatay Türkçesine armağan edilmiştir. Sözlükçülük faaliyetinin ikinci merhalesini Borovkov, Vámbéry, Véliaminof-Zernof, Radloff gibi bilim adamlarının çalışmaları oluşturmaktadır. Kendilerinden önce yazılan Çağatayca sözlüklerden yararlandıkları kadar kendi dönemlerinde yapılan bilimsel çalışmalardan da istifade eden bu bilim adamları, Çağatay Türkçesine ve Çağatay Türkçesi sözlükçülük geleneğine büyük katkı sağlamışlardır. Ancak yapılan bu sözlük çalışmalarının Almanca, Fransızca, Rusça, Macarca, Farsça gibi çok farklı dillerde ortaya konulmuştur.

Wilhelm Radloff tarafından hazırlanan 'Versuch eines Wörterbuches der Türk-Dialecte'teki Çağatayca kelimeler üzerine ilk ciddi incelemeleri Hasan Eren yapmıştır. Hasan Eren, "Çağatay Lüğatleri Hakkında Notlar" adlı çalışmasında Çağatay Türkçesine ait sözlükleri değerlendirmiş; bu sözlükler hakkında kısa bilgiler verdikten sonra bazı kelimeleri ele alarak bu kelimelerin Çağatay Türkçesine ait sözlüklerde hangi anlam ve şekillerde geçtiğini göstermiştir. Eren'in bu çalışmasında üzerinde durmak istediği en önemli husus, Arap harfli metinleri yanlış okumaktan kaynaklanan hataların Çağatayca sözlüklerde geniş yer almasıdır.

Hasan Eren, Çağatayca sözlüklerde yanlış okuma ile şekillenmiş birçok kelimenin yer aldığını belirtmiştir. Bu konuda *diz* "Diz" kelimesinin "debr" veya "dabir"; *ispir* "Bir tür yırtıcı kuş" kelimesinin "isir"; *ötrük* "Yalan" kelimesinin "onzel"; *şişek* (Farsça) "Bir yaşındaki koyun" kelimesinin "şişal"; *tumşuğ* "Gaga" kelimesinin "kumşum" şeklinde yanlış olarak yazıldığını göstermiştir (Eren, 1950: 145-155).

Diğer Çağatayca sözlüklerde olduğu gibi Radloff'un sözlüğünde yer alan Çağatayca kelimelerde de bazı hatalar bulunmaktadır. Bunların bir kısmı Radloff'un yararlandığı eserlerde olan ve düzeltme yapmadan eserine aldığı kelimelerden, bir kısmı Çağatayca metinleri hatalı okuyuşundan, bir kısmı da Çağatayca kelimeleri tam olarak anlayamamasından kaynaklanmaktadır. Radloff'un sözlüğünde yer alan Çağatayca kelimelerle ilgili tarafımızdan yapılan çalışmada, sözlükteki bazı sorunlu kelimeler ve verilen örnek metinlerdeki hatalar belirtilerek diğer Çağatayca sözlüklerle karşılaştırılmıştır (Erbay, 2008a).

1.1. Türkiye'de W. Radloff'un Sözlüğü Üzerine Yapılan Yayınlar

Türkiye'de Wilhelm Radloff'un sözlüğünden Türkologlar geniş ölçüde yararlanmakla birlikte eser üzerine yapılan çalışmalar sınırlıdır. 'Türk Lügati' adlı sözlüğünde Radloff'tan bolca yararlanan Hüseyin Kazım Kadri'yi burada anmak yerinde olacaktır (Hüseyin Kâzım Kadri, 1927-1945).

Hasan Eren, "Wilhelm Radloff ve Türk Diyalektleri Sözlüğü" adlı çalışmasında da Radloff'un Yakut ve Çuvaş lehçelerine sözlüğünde yer vermemesini anlayamadığını, daha ileri giderek Çuvaşçayı Türkleşmiş bir Fin-Ugor dili saymasının şaşılacak bir durum olduğunu belirtmiştir (Eren, 1988-I: 340). Sözlükteki bağdu~yahtu, oğuz~uğuz gibi bazı kelimelerde de yanlışlıklar olduğunu tespit etmiştir. Ancak bu gibi hatalara rağmen Türkoloji alanında Radloff'un 'Versuch eines Wörterbuches der Türk-Dialecte'nin aşılamadığını da belirtmiştir (Eren, 1988-I: 336).

Mehmet Ölmez, sözlüğün yayını hakkında "Radloff Sözlüğünün Yeni Bir Yayını Nasıl Olmalıdır?" adlı bir bildiri sunmuş; bu bildirinin son bölümüne Bartold'un "Radloff'un Luğatini Yeñiden Neşir Mes'elesi" adlı yazısını da eklemiştir (Ölmez, 1997). Ölmez bu bildirisinde Radloff'un, Geza Kuun'un *Codex Cumanicus* yayını, Altınordu yarlıklarını, kendi hazırladığı *Kutadgu Bilig* yayınlarını sözlüğüne katmasına rağmen yeterince işleyemediğini ve kendi derlediği *Proben*'lerdeki kelimelerin bile birçoğuna yer veremediğini belirtmiş; tarihî Türk lehçelerinden aldığı kelimelerde bazı okuyuş hatalarının bulunduğunu da göstermiştir (Ölmez, 1997: 372-373).

Yakın zamanda sözlük üzerine yapılan üç doktora çalışması önem taşımaktadır. Bu tezlerden ilki Mustafa Toker (2003) tarafından yapılmış ve çalışmada sözlükteki Tatar Türkçesine ait kelimeler incelenmiştir. Diğer tezlerde Ufuk Deniz Aşçı (2003) sözlükteki Kırgız ve Kazak Türkçesine ait kelimeleri incelemiştir; Fatih Erbay (2008b) ise sözlükte yer alan tarihî lehçelerden Çağatay Türkçesine ait kelimeleri değerlendirmiştir. Sözlük üzerine yüksek lisans tezi olarak

yapılan bir diğer çalışmada Serap Gürcün (2006) eserdeki 'd' maddesini Eski Türkçe ile karşılaştırmıştır.

1.2. Çağatayca Kelimeler İçin W. Radloff'un Yararlandığı Eserler

Wilhelm Radloff'un eserini vücuda getirdiği dönemde Türklük bilimi ve Çağatay Türkçesi ile ilgili yapılan çalışmalar sınırlıydı. Ancak Radloff'un o dönemde Çağatay Türkçesi ile ilgili yayımlanmış birçok eseri gözden geçirdiği ve çalışmasına kattığı görülmektedir. Ármin Vámbéry'nin *Čagataische Sprach-Studien*, Pavet de Cortaille'in *Dictionnaire Turc Oriental*, Şeyh Süleyman Efendi'nin *Lügat-i Çağatay*, V. de Véliaminof-Zernof'un *Dictionnaire Djaghataï-Turc*, Zenker'in *Dictionnaire Turc-Arab-Persan*, Budagov'un *Sravnitelny Slovar Turetsko-Tatarskih Nareçiy* adlı eseri ile *Calcuttaer Wörterbuch der Dschagataischen Sprach* bunlardan birkaçıdır (Erbay, 2008a: 245).

Radloff, sözlüğünde yer verdiği kelimelerin açıklama kısmında o kelime için hangi Çağatayca sözlükten yararlandığını belirtmiştir. Radloff'un yararlandığı eserlerden aldığı kelimeler tarafımızdan sayılmış ve *Lügat-i Çağatay*'dan 1013, *Čagataische Sprach-Studien*'den 807, *Calcuttaer Wörterbuch der Dschagataischen Sprach*'tan 424, *Dictionnaire Turc Oriental*'den 199, *Dictionnaire Turc-Arab-Persan*'dan 99, *Sravnitelny Slovar Turetsko-Tatarskih Nareçiy*'den 27 ve *Dictionnaire Djaghataï-Turc*'ten 9 kelimeyi aldığı tespit edilmiştir.

Radloff'un, Çağatay Türkçesinin kelime hazinesini ortaya çıkarmak için yukarıda bahsettiğimiz eserlerden başka *Muhâkemetü'l-Lugateyn*, *Bâbü'r-nâme*, *Şecere-i Türk*, *Fazlullah Han Lügati*, *Sirâcü'l-Kulûb* gibi eserlerden de yararlandığı, Çağatayca kelimeler için verdiği örnek metinlerden anlaşılmaktadır (Erbay, 2008a: 246).

Wilhelm Radloff'un sözlüğünü ortaya koyarken örnek metin için başvurduğu 1859 yılında İlimskiy tarafından yayımlanan Rabguzî'nin *Kısâsü'l-Enbiyâ'sı*¹, yine İlimskiy tarafından 1857'de yayımlanan Bâbü'r'ün *Bâbü'r-nâme'si*, 1825'te Münşî Abdürrahim'in ortaya koyduğu *Fazlullah Han Lügati*, 1841'de M. Quatremère'nin yayımladığı Nevâyî'nin *Muhâkemetü'l-Lugateyn*'i ve 1882'de yayımlanan Şeyh Süleyman Efendi'nin *Lugat-i Çağatay*'ı gibi bazı eserlerin yayınları o yıllarda sağlam olarak hazırlanmış değildi. Dolayısıyla bu eser-

¹ Radloff, sözlüğünü hazırlarken Çağatayca kelimeler için bugün Harezmi Türkçesi eserlerinden biri olarak gördüğümüz *Kısâsü'l-Enbiyâ*'dan da yararlanmış. Budagov'dan etkilenecek yaptığını düşündüğümüz bu hatası sebebiyle Harezmi Türkçesinden birçok kelime, sözlüğünde Çağatayca olarak gösterilmiştir.

lerde yer alan hataların büyük bir kısmının Radloff'un sözlüğüne de aynen girdiği görülmektedir (Erbay, 2008a: 246).

2. Sözlükte Yer Alan Çağatay Türkçesine Ait Kelimelerin Değerlendirilmesi

Çalışmamızda Radloff'un sözlüğünde Çağatay Türkçesine ait 8954 kelime tespit edilmiştir. Kelime sayısı bakımından *Versuch eines Wörterbuches der Türk-Dialecte* adlı eser önemli bir Çağatay Türkçesi sözlüğü olarak kabul edilmelidir. Çağatay Türkçesine ait kelimeler dikkat çekici bir düzeydedir, denebilir. Radloff'un sözlüğünde yer alan kelime sayısı Çağatayca sözlüklerden *Abuşka*'nın yaklaşık üç katıdır. Bu da bize Çağatayca kelime konusunda Radloff'un sözlüğünün bir kaynak durumunda olduğunu, Çağatayca üzerine yapılacak çalışmalarda dikkate alınması gerektiğini göstermektedir. *Versuch eines Wörterbuches der Türk-Dialecte*'deki Tatar Türkçesine ait kelimeler üzerine yapılan çalışmada 9574 kelime tespit edilmiştir (Toker, 2003: 13). Sözlük üzerine yapılan bir diğer çalışmada 9870 Kazak Türkçesi, 1102 Kırgız Türkçesine ait kelime belirlenmiştir (Aşçı, 2003: 53-54). Kelimelerle ilgili bu sayılar dikkate alındığında Radloff'un meydana getirdiği sözlüğün Türk dili için ne kadar önemli olduğu görülmektedir.

Radloff'un, sözlüğündeki Çağatayca kelimelerin okunuşları konusunda Ármin Vámbéry'nin *Çagataische Sprach-Studien*, adlı eserinden etkilendiği söylenebilir. Özellikle kelimelerin okunuşunda karşılaştığımız hususların birçoğu *Çagataische Sprach-Studien*'de de tespit edilmiştir. Her iki sözlükte de 'ı' ve 'u' ayrımı yapılmamış; bu ünlülerin her ikisi de (i) simgesiyle gösterilmiştir. Yine her iki sözlükte de 'v' ve 'u' sesleri için tek bir simge (u) kullanılmıştır. Bu konuda, Ármin Vámbéry'nin 'v' harfi için sadece 'u, ü, o, ö' seslerini verip 'u' sesini kullanmaması Radloff'u da Çağatayca kelimelerin okunuşunda etkilemiş olmalıdır. Ancak hem Ármin Vámbéry'nin hem de Wilhelm Radloff'un ince ve kalın sıradan kelimelerde sadece (i) simgesini kullanmaları, Çağatay Türkçesinin devamı olan Özbek Türkçesindeki söyleyiş ile ilgili olmalıdır. Bilindiği gibi Özbek Türkçesinde de hem kalın hem de ince sıradan kelimelerde yalnız (i) simgesi kullanılmaktadır.

'Versuch eines Wörterbuches der Türk-Dialecte'de yer alan Çağatayca kelimeler için kapalı e 'é' simgesi kullanılmamıştır. Bu simge yerine bu ses için 'e' simgesi veya harfi kullanılır. Bu yüzden Arap harfli şekli *ایچیلشماک* olan kelime, sözlüğün madde başında 'elçileş-' 'Birbirine elçiler göndermek' şeklinde yer al-

muştır. Yine Arap harfli şekli ایرینچاک olan kelime 'erinçek' 'Çürük; tembel', Arap harfli şekli اینکسه olan kelime 'etse' 'Ense' şeklinde yer alır.²

Radloff'un sözlüğündeki Çağatayca kelimelerin, madde başında Arap harfli yazılışlarına göre dizilmiştir. Sözlükteki 'y' simgesiyle madde başında gösterilen kelimenin Arap harfli yazılışı tek 'و' ile 'ب' simgesiyle gösterilen kelime ise çift 'وو' ile yazılmıştır: *kolawuz* قولاوز 'Kılavuz, yol gösteren', *kolavuz* قولاوز 'Kılavuz, yol gösteren'; *sawuk* ساوق 'Soğuk', *savuk* ساوق 'Soğuk'; *sawukluk* ساوقلوق 'Soğukluk', *savukluk* ساوقلوق 'Soğukluk; don, şiddetli soğuk'; *urawut* اوراوت 'Kadın, zevce, eş, hanım', *urawut* اوراوت 'Kadın, zevce, eş, hanım'; *toksavul* توقساوول 'Karakol bekçisi'; *çavun* چاوون 'Irmak, büyük nehir; çok kuvvetli yağan kar veya yağmur'; *çavur* چاورمق 'Döndürmek, çevirmek'; *pžlavuk* پیزلاووق 'Bir tür kabak'; *çavurma* چاورمه 'Duvarla çevrilmiş'; *çavut* چاوت 'Duvarla çevrilmiş'; *çavuş* چاوش 'Bekçi, gözçü, izci' vb.

Ancak çok nadir olarak Arap harfli yazılışı tek vav 'و' ile olup 'v' (ب) simgesiyle madde başında verilen kelimeler de bulunmaktadır: *savun* ساون 'Kımız; kımızla birlikte misafirleri yedirip içirme' vb.

2. 1. Çağatay Türkçesine Ait Kelimelerde Sad 'ص' ve Tı 'ط' Kullanılması

Uygur imlâ geleneği üzerine kurulan Çağatay Türkçesi metinlerinde sad 'ص' – sin 'س', tı 'ط' – te 'ت' ayrımı olmadığı, hem ince sıradan hem de kalın sıradan olan kelimelerde sin 'س' ve te 'ت' harflerinin kullanıldığı bilinmektedir. 'Versuch eines Wörterbuches der Türk-Dialecte'de yer alan bazı Çağatayca kelimelerde de 'ص' ve 'ط' harflerinin kullanıldığını tespit edilmiştir. Radloff, sözlükte madde başında yer alan kelimeyi verdikten sonra kelimenin kullanıldığı tarihî ve çağdaş lehçeleri belirtmiştir. Böylece sözlükte yer alan hemen her kelime birden fazla lehçede gösterilmiştir.

Bu bakımdan sözlükteki Çağatayca kelimelerde 'ص' ve 'ط' harflerinin kullanımı, kelimenin Çağatay Türkçesinden ayrı diğer lehçelerde Arap harfli yazımının farklılığı ile ilgili olmalıdır, kanaatindeyiz. Özellikle 'ص' ve 'ط' harflerinin kullanıldığı Çağatayca kelimelerin birçoğunun aynı zamanda Osmanlı Türkçesi kelimesinde de olduğunun belirtilmesi, bu kelimelerin en azından bir kısmının Arap harfli yazılışlarında 'ص' ve 'ط' harflerinin kullanılmasını açıklar niteliktedir. Muhtemelen sözlükte kelimenin Arap harfli

² Radloff'un yararlandığı eserlerin başında gelen Cagataisch Sprache Studien'de de durum bu şekildedir. Bu eserde de ایچلاشماک şeklinde gördüğümüz kelime, madde başında 'elçileşmek' olarak verilir. Cagataisch Sprache Studien'de yer alan diğer kelimelerde de kapalı e 'é' yerine 'e' harfi veya simgesi kullanılmıştır.

niteliktedir. Muhtemelen sözlükte kelimenin Arap harfli yazılışlarında böyle bir karışıklık yaşanmış olmalıdır.

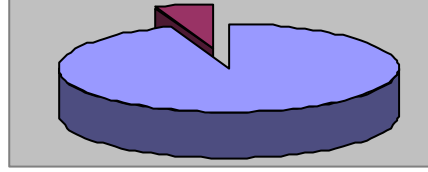
Sad 'ص' harfi 16, tı 'ط' harfi ise 29 kelimedede kullanılmıştır. Sözlükte 'ص' harfinin kullanıldığı bazı kelimeler şunlardır: *san'gi* صانعی 'Şaşma, şaşırma', *sar'ga-* صارغامق 'Sararmak; rengi atmak', *salu'g* سالوغ 'Alım satım, alış veriş', *so'kran-* صوقرانمق 'Yakınmak, şikayette bulunmak, üzülmek, gözyaşı dökmek; homurdanmak, mırıldanmak', *son'guca* سونکوجه 'Sonuna kadar', *son'gra'gi* سونکراغی 'Sonraki, sonundaki', *su* سو 'Su; nehir, dere, çay; ıslak, yaş; parlaklık, parıltı', *sı'ka* صقا 'Sulama kanalı, su arkı', *kısta'k* قیصتاق 'Şiddet; sürat, hız; baskı', *ço'ğarsa* چوغارصا 'Kenevirin sarhoşluk veren tohumu' vb.

Sözlükte 'ط' harfinin kullanıldığı bazı kelimeler ise şunlardır: *ta'guk* طاغوق 'Tavuk', *ta'kça* طاقچه 'Raf, duvarda raf olarak kullanılmak üzere açılmış oyuk; dolap', *tan'gır-* طانکیرمق 'Birisine hayran olmak', *tan'gır'gı-* طانکیرغامق 'Birisine hayran olmak', *tara-* طارامق 'Taramak; tirmiklamak; toprağı sürmek', *tara'k* طراق 'Tarak', *tat I* طاد، طات، طای 'Tat, lezzet', *ta'y I* طای 'Tay, at yavrusu; bir yıllık tay', *ta'yran-* طیرانمق، طیرنمق 'Kaymak, sürçmek', *ta'yş'i* طایشی 'Yazıcı; yazar', *To'gru!* طوغرل 'Bir tür yırtıcı kuş; özel isim', *to'kaçı* طوقاچی 'Dokumacı, dokuma ustası', *to'kun-* طوقنمق 'Birisine dokunmak, birisine çarpmak', *topa'k* طوپاق 'Topak, külçe', *topra'k* طوبراق 'Toprak; kara', *turan'ça* تورانجه 'Bir çam ağacı türü', *tuta'k* طوتاق 'Tutsak, esir', *tutaş* طوتاش 'Bitişik, komşu, yan yana, yakın, yapışık', *tün'katar* تونقطار 'Gece bekçisi; geceden yakılıp sabaha kadar yanan ince ve uzun mum', *tut'kun* طوتقون 'Tutkun; sakin, hareketsiz; tutuklu, esir', *tutu'k* طوتوق 'Karanlık; tutulmuş (ay); perde', *atan* اطان 'İğdiş edilmiş deve', *butur* بوتور 'Utanmaz, arsız; eğlenceli, neşeli, şamatacı' vb.

2. 2. Sözlükteki Alıntı Kelimeler

Radloff, Çağatay Türkçesinde kullanılan bazı alıntı kelimeleri de sözlüğüne dâhil etmiştir. Bu kelimelerin hangi dilden alıntılandığını da yaptığı kısaltmalarla göstermiştir. Ancak bazı alıntı kelimelerin hangi dilden alıntılandığı belirtilmemiştir. Gözden kaçma ya da sözlüğün tashihi için yeterli süre bulunamayıp aceleden unutulduğunu düşündüğümüz bu kelimelerin sayısı Farsça için 73, Arapça için 32'dir. Bu sayıları da ilave ederek *Versuch eines Wörterbuches der Türk-Dialecte*, Çağatayca olarak belirtilen 240 Arapça, 216 Farsça, 16 Moğolca, 7 Çince, 5 Hintçe, 3 Rusça, 2 İtalyanca, 1 Yunanca ve 1 Tacikçe alıntı kelime içermektedir. Ancak özellikle Moğolca kelimelerin sayısının burada verilenden daha fazla olduğu görülebilmektedir. Kelime sayılarının azalacağı veya artacağını bir kenara bırakırsak, özellikle Arapça ve Farsça kelimelerin sayısı dikkat çekicidir.

W. Radloff'un sözlüğünde Çağataycaya ait gösterilen sözcüklerin içerisinde yer alan alıntı kelimelerin toplam sayısı 491'dir. Bu sayı sözlükte Çağatay Türkçesine ait olarak gösterilmiş kelimelerin %5,5'ini oluşturmaktadır:

■ Çağatay Türkçesine Ait Olduğu Belirtilen Diğer Kelimeler %94,5
■ Alıntı Kelimeler %5,5

Sonuç olarak, Çağatay Türkçesi, sözlükçülüğüyle tarihî Türk lehçeleri içerisinde önemli bir yere sahiptir. Sistemli ve düzenli olan bu sözlükçülük geleneğini Ahmet Caferoğlu'nun 'Çağatay Türkçesi Leksikografi Mektebi' olarak da tanımladığını belirtmiştik. Bu alanda ortaya konulmuş eserler hâlâ çalışılmayı ve araştırmacıların kullanımına sunulmayı beklemektedir.

30 yıla yakın bir sürede tamamlanan ve 9000'e yakın Çağatayca kelimeyi içinde barındıran *Versuch eines Wörterbuches der Türk-Dialecte* Çağatay Türkçesinin kelime hazinesini görmemiz açısından değer taşımaktadır. ©

KAYNAKLAR

- Abık, Deniz (2007); "Sebâtü'l-Âcizîn'in Kazan Sahasındaki Bir Şerhi: Risâle-i Azîze", *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Cilt 4, Sayı 4, s. 28-44.
- Aşçı, U. Deniz (2003); W. Radloff'un "Opat Slovarya Tyurkskih Nareçiy" Adlı Eseri ve Eserde Geçen Kırgız ve Kazak Lehçelerine Ait Kelimelerin İncelenmesi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- Budagov, L. (1869-1871); *Sraonitelnyy Slovar Turetsko-Tatarskih Nareçiy*, S. Peterburg: Tipografiya Imperatorskoy Akademii Nauk.
- Caferoğlu, Ahmet (1984); *Türk Dili Tarihi*, İstanbul: Enderun Yayınları.
- Erbay, Fatih (2008a); "W. Radloff'un Sözlüğündeki Çağatay Türkçesine Ait Kelimelerde Karşılaşılan Bazı Sorunlar", *1. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri*, (23-26 Ekim 2007), Isparta, s. 245-250.
- Erbay, Fatih (2008b); W. Radloff'un "Opat Slovarya Tyurkskih Nareçiy" Adlı Eseri ve Eserde Geçen Çağatay Türkçesine Ait Kelimelerin İncelenmesi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- Ercilasun, Ahmet Bican (2004); *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Eren, Hasan (1950); "Çağatay Lügatleri Hakkında Notlar", *DTCFD VIII/1-2*, Ankara, s. 145-163.
- Gürcün, Serap (2006); *Radloff Sözlüğü'nün D-Maddesinin Eski Türkçe Açısından İncelenmesi*, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Hüseyin Kâzım Kadri (1927-1945); *Türk Lûgati*, I-IV cilt, İstanbul.
- Ölmez, Mehmet (1997); "Radloff Sözlüğünün Yeni Bir Yayımı Nasıl Olmalıdır?", *VIII. Uluslararası Türk Dilbilimi Kurultayı Bildirileri*, 7-9 Ağustos 1996, Ankara, s. 371-380.
- Radloff, Wilhelm (1960); *Versuch eines Wörterbuches der Türk-Dialecte*, I-IV, s'-Gravenhage: Mouton&Co.
- Toker, Mustafa (2003); W. Radloff'un "Opat Slovarya Tyurkskih Nareçiy" Adlı Eseri ve Eserde Geçen Tatar Lehçesine Ait Kelimelerin İncelenmesi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- Vámbery, Ármin (1867); *Čagataische Sprach-Studien*, Leipzig: Philo Press.